

บัตรความรู้ที่ 4 เรื่อง การใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ศึกษาเรื่องราว ของครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่น

การใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ศึกษาเรื่องราวของครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่น

ในฐานะที่ผู้ศึกษาและครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นของตนเอง เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้นจึงมีผลเกี่ยวเนื่องกับครอบครัวของตัวผู้ศึกษา การที่จะเรียนรู้เรื่องราวกับเหตุการณ์ที่ผ่านมาและความเป็นมาของท้องถิ่นจึงช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจถึงความเป็นมาและรากฐานของตนเอง ทำให้เกิดความรัก ความภูมิใจและเห็นคุณค่าของหลักฐาน ซึ่งเป็นการช่วยส่งเสริมความมั่นคงของท้องถิ่นและประเทศชาติโดยรวม

เรื่องราวของท้องถิ่นมีความแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิหลัง รวมทั้งข้อมูลหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นนั้น ๆ แต่วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้ในการศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เนื่องจากวิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นกระบวนการหรือขั้นตอนการศึกษาเพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถสืบค้นเข้าถึงความจริงในอดีตโดยรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานต่าง ๆ มาประเมินวิเคราะห์และประมวลเรื่องราวด้วยเหตุผลที่น่าเชื่อถือและสามารถตรวจสอบได้⁸

ตัวอย่างการศึกษาเรื่องราวและเหตุการณ์ของท้องถิ่นด้วยวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ต่อไปนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาเรื่องราวในอดีตแต่ละท้องถิ่นได้

1. ตู๊พระธรรมวัดภูเขาดิน
2. เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบูรณ์
3. อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

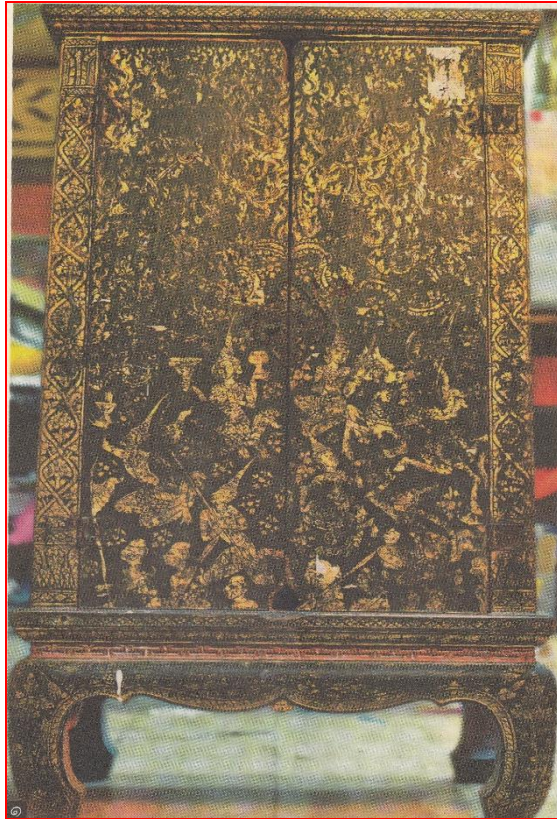
1. ตู๊พระธรรมวัดภูเขาดิน

ตู๊พระธรรมวัดภูเขาดิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์⁹ ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ 24-25 ขนาดสูง 108 เซนติเมตร กว้าง 5-5.5 เซนติเมตร หน้า 45 เซนติเมตร ลักษณะเป็นตู๊พระธรรมขาสีงห์ลายรดน้ำ เขียนลายเล่าเรื่องราวพุทธประวัติ ตอนพระพุทธเจ้าเสด็จมหาภิเนษกรรม **บานประตู**ตอนบนเป็นภาพเขียนลายกนกเปลวเครือเถาเลื้อยเคล้า ภาพ ลิงเหวดา บานประตูตอนล่างเป็นภาพเจ้าชายสิทธัตถะประทับนั่งบนหลังม้ากัณฐกะ มีพระพรหมเชิญเครื่องอัฐบริหารพร้อมเหล่าเทวดา นางฟ้า แวดล้อมส่งเสด็จออกบวช กึ่งกลางของบานประตูประดับดอกประจายามรดอก (ปัจจุบันชำรุด) **ด้านข้าง**ขวาเป็นภาพนางยโสธราภักดิ์พระราหูและเหล่าข้าราชการบริพารกำลังหลับไหลภายในห้องบรรทมและเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จมาดูก่อนตัดสินใจออกผนวช เจ้าชายสิทธัตถะประทับนั่งบนอาสนะในท่าตัดพระโมฬี มีพระอินทร์ถือผอบหေးลงมา **ทางขวา**ตอนล่างเป็นภาพนายฉันทะกับม้ากัณฐกะ **ด้านหลัง**มีจารึกเกี่ยวกับผู้สร้างและ

⁸ วงเดือน นาราจักร, ประวัติศาสตร์. (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์พัฒนาวิชาการ(พว.) จำกัด, 2555), หน้า 10.

⁹ ธีรวัฒน์ แสนคำ, “มรดกพุทธศิลป์เพชรบูรณ์สมัยรัตนโกสินทร์”. วารสารศิลปวัฒนธรรม เพชรบูรณ์ (ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 เมษายน-กันยายน 2555), หน้า 54.

วัตถุประสงค์ในการสร้างถวายตู้พระธรรม **เสาขอบตู้**ตกแต่งลายรักร้อยพุ่มข้าวบิณฑ์ มีลายกรวยเชิงเป็นที่สุดตอนบนและตอนล่าง ขอบตู้ **บน-ล่าง**เขียนลายดอกประจายามลูกฟักก้ามปู **เชิงตู้**ทำเป็นรูปปากสิงห์ทั้ง 4 ด้าน ภายในตู้มีพระธรรมทั้งหมด 3 ชั้น และสภาพชำรุดบางส่วน ประกาศขึ้นทะเบียนกรมศิลปากรเมื่อ วันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2536

ภาพ 5 : ตู้พระธรรมวัดภูเขาหิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
ที่มา : วารสารศิลปวัฒนธรรม เพชรบูรณ์ (ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 เมษายน-กันยายน พ.ศ. 2555)

ความสำคัญ/ลักษณะวัดภูเขาหิน

วัดภูเขาหินเป็นวัดเก่าแก่ สมบัติทางด้านศิลปกรรมที่เหลือให้เห็นคุณค่า ได้แก่ ศิลปะทางด้านปฏิมากรรม คือประธานในอุโบสถเป็น พระพุทธรูปปางมารวิชัย ได้รับอิทธิพลของสมัยอยุธยา พระพุทธรูปองค์นี้ได้รับการบูรณะขึ้นใหม่ เนื่องจากองค์เดิมได้ถูกผู้ร้ายเจาะเอาเศียรและพระอุระ การบูรณะได้ทรงเค้าอิทธิพลตามแบบของเก่าโดยฝีมือช่างชาวบ้าน สิ่งที่ทรงคุณค่าอีกสิ่งหนึ่งคือ ตู้พระธรรม ลายกนกเปลวลงรักปิดทอง ภาพเกี่ยวกับพระพุทธรูปประวัติการเสด็จออกผนวช ตู้ใบนี้มีขาเป็นลักษณะขาสิงห์อยู่ในราวสมัยของกรุงรัตนโกสินทร์มีผู้ทำบุญอุทิศให้แก่วัดเรียกว่าเป็นเครื่องสังเค็ด วัดภูเขาหินสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2430 เดิมที่ตั้งวัดเป็นป่าพงติดกับคลองศาลาเรียกว่า วัดคลองศาลา

สื่อเสริม เพิ่มความรู้

🔗 สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธรูปปางมารวิชัย ได้ที่ <https://1th.me/b8GWh>

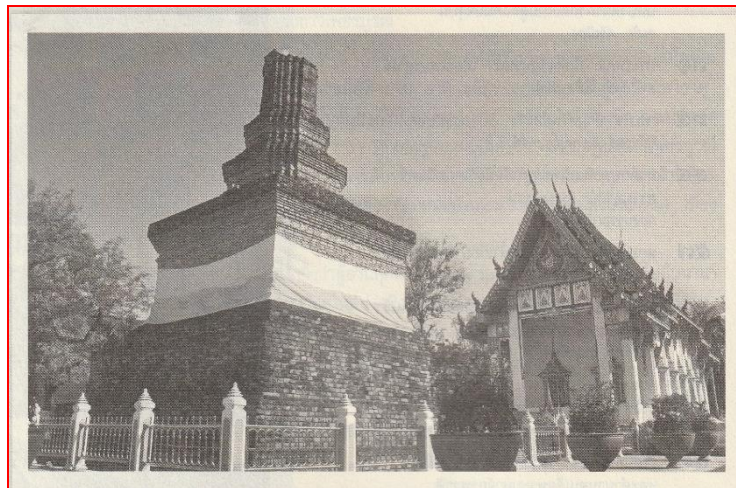

ภาพ 6 : ลวดลายตู้พระธรรมวัดภูเขาดิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
ที่มา : วารสารศิลปวัฒนธรรม เพชรบูรณ์ (ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 เมษายน-กันยายน พ.ศ. 2555)

2. เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบูรณ์

เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม วัดมหาธาตุ หลักฐานการขยายอำนาจของอาณาจักรสุโขทัยมายังเมืองเพชรบูรณ์ เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูมหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นสถาปัตยกรรมที่ปรากฏเกี่ยวกับการสร้างว่านิยมสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยและปรากฏเฉพาะในบ้านเมืองที่มีความเกี่ยวข้องทางการเมืองและวัฒนธรรมกับสุโขทัย โดยเป็นเจดีย์พระมหาธาตุประจำเมือง ในเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรสุโขทัย เช่น เมืองนครชุม เมืองตากเก่า เป็นต้น และอาจเป็นเจดีย์ประธานหรือเจดีย์บริวารในวัดที่มีความเกี่ยวข้อง กับคณะสงฆ์เมืองสุโขทัยหรือราชวงศ์สุโขทัยในบ้านเมืองที่อยู่นอกเขตอาณาจักรสุโขทัย เช่น เมืองเชียงใหม่และเมืองแพร่ศรีราชา (อำเภอสรคบุรี จังหวัดชัยนาท)

ภาพ 7 : เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบูรณ์
ที่มา : วารสารศิลปวัฒนธรรม เพชรบูรณ์ (ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 เมษายน-กันยายน พ.ศ. 2555)

เจดีย์ประธานวัดมหาธาตุเป็นเจดีย์ที่สร้างเป็นหลักของวัดมหาธาตุ มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาเจดีย์องค์อื่นภายในวัดและสร้างอยู่ในตำแหน่งที่เด่นสมเป็นประธานแก่เจดีย์อื่น ปัจจุบันแม้ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์จากเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 แต่ก็พบว่าส่วนยอดของเจดีย์นั้นหักพังหายไป นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและสถาปัตยกรรมสันนิษฐานว่าเจดีย์ประธานองค์นี้มีลักษณะรูปทรงและสถาปัตยกรรมแบบเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูมศิลปะสุโขทัย แม้ว่ายอดที่เป็นยอดดอกบัวตูมจะปรักหักพังไปก็ตาม แต่องค์ประกอบหลายอย่างยังคงชัดเจนและสามารถศึกษารูปแบบศิลปะและสถาปัตยกรรมได้¹⁰

ชื่อของเจดีย์ทรงนี้เรียกกันหลายอย่าง ที่เรียกตามลักษณะของยอดโดยตรงซึ่งคล้ายกับดอกบัวตูม ดังบางองค์ทำกลีบบัวประดับทรงดอกบัวตูมนี้ด้วย รูปทรงของเจดีย์พระยอดสอบขึ้นจากส่วนล่าง เรื่อยขึ้นไปตามจังหวะของชุดฐานที่ซ้อนลดหลั่นกันเพื่อรับเรือนธาตุทรงแท่งและยอดทรงดอกบัวตูม

ลักษณะเฉพาะของเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เกิดจากการที่นำเอาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมชนิดต่างๆ มาปรับปรุงเข้าด้วยกันให้เป็นเจดีย์ทรงใหม่ ส่วนล่างประกอบด้วยฐาน 2 ชนิด คือ ฐานเขียงซ้อนลดหลั่นเป็นชุด สอบขึ้นรับฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ซึ่งปรับทรงให้สูงขึ้นต่อจากนั้นไปเป็นส่วนกลางหรือเรือนธาตุ ประกอบด้วยฐานทำซ้อน 2 ฐาน โดยปรับปรุงลักษณะมาจากปราสาทขอมมาก่อน แต่ปรับทรงให้ยืดเพรียว มีการประดับกลีบนูนตามมุมด้านบนของเรือนธาตุตามแบบแผนของทรงปราสาทขอมอีกด้วย ส่วนยอดซึ่งเป็นทรงดอกบัวตูมอาจคลี่คลายมาจากทรงระฆัง โดยบีบส่วนล่างของทรงระฆังให้สอบเพื่อตั้งบนเรือนธาตุ ทรงดอกบัวตูมต่อยอดแหลมเรียวให้เป็นรูปกรวย ส่วนล่างของกรวยคว้นเป็นปล้อง ต่อขึ้นไปคือกรวยเรียบอีกอันเป็นส่วนยอดสุดของเจดีย์ เทียบได้กับส่วนยอดของเจดีย์ทรงระฆัง คือ ปล้องโหนดและปลี

สื่อเสริม เพิ่มความรู้

🔗 สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับศิลปะสุโขทัย
ได้ที่ <https://1th.me/SJBQB>

ชมวิดีโอเพิ่มเติม

🔗 สามารถชมวิดีโอเกี่ยวกับศิลปะสุโขทัย
ได้ที่ <https://1th.me/n8EQg>

¹⁰ อีรวรรณ แสงคำ, “เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม วัดมหาธาตุ”. วารสารศิลปวัฒนธรรม เพชรบุรี. (ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 เมษายน-กันยายน 2555), หน้า 4.

3. อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เป็นโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ ศรีเทพเป็นเมืองโบราณที่อยู่ในท้องที่อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งถูกค้นพบเมื่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จไปตรวจราชการมณฑลเพชรบูรณ์และได้ทรงเรียกเมืองนี้ใหม่ว่า “เมืองศรีเทพ” เมื่อปี พ.ศ. 2447-2448

เมืองโบราณศรีเทพ มีลักษณะเมืองซ้อนเมืองขนาดใหญ่ ที่ตั้งของเมืองอยู่ในชุมทางที่สามารถติดต่อกับภาคอื่นได้สะดวก ดังนั้น จึงได้รับอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมจากอาณาจักรข้างเคียงมาผสมผสาน เช่น ศิลปะทวารวดี ศิลปะขอม เป็นต้น เมืองศรีเทพสร้างขึ้นในยุคของขอมเรืองอำนาจ ซึ่งคาดว่ามิใช่อายุไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี โดยดูจากหลักฐานทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และวัฒนธรรมที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีความเจริญสูงสุดทางด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม สันนิษฐานว่าเจริญอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 ถึงพุทธศตวรรษที่ 16¹¹

โบราณสถาน “เมืองศรีเทพ” ภายในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ คือหลักฐานสำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ณ สถานที่แห่งนี้ครั้งหนึ่งเคยมีมนุษย์อาศัยอยู่มีความรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์อีกทั้งโบราณสถานแห่งนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึง ความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมทวารวดีและเขมรตามลำดับ ก่อนที่จะถูกปล่อยทิ้งให้รกร้างและถูกสืบลึบไปในปีที่สุด

เมืองโบราณแห่งนี้มีลักษณะเป็นเมืองซ้อนเมือง แล้วมีเนินดินสูงล้อมรอบคล้ายกำแพงเมือง ด้านนอกของเนินดินเป็นบึงน้ำขนาดใหญ่ล้อมรอบอีกหนึ่งชั้น การขุดค้นเมืองโบราณแห่งนี้เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2521 โดยกรมศิลปากร และเป็นที่น่าแปลกใจของกรมศิลปากรเมื่อเห็นว่าภายในพื้นที่บริเวณเขตเมืองโบราณนั้นไม่มีชาวบ้านคนไหนเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ภายในเมืองโบราณเลย แต่กลับสร้างบ้านและตั้งถิ่นฐานอยู่รอบนอกเขตเมืองโบราณเท่านั้น

ชาวบ้านเล่าว่าพื้นที่ดังกล่าวมีความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่อยู่ของเทพเทวดา เมืองโบราณแห่งนี้เทพเทวดาได้สร้างเอาไว้ก่อนที่จะขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ ในสมัยก่อนจึงไม่มีใครกล้าเข้าไปอยู่อาศัย และมีความเชื่อว่าหากใครเข้าไปอยู่ในพื้นที่เมืองโบราณแห่งนี้ จะเกิดอาเพศกับตนเองและครอบครัว

สื่อเสริม เพิ่มความรู้

🔍 สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ
ได้ที่ <https://1th.me/NAhTg>

¹¹ จังหวัดเพชรบูรณ์, เพชรบูรณ์ดินแดนแห่งความสุขของคนอยู่และผู้มาเยือน. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ (1987) จำกัด, 2559), หน้า 43.

ปราสาทศรีเทพ

ภาพ 8 : ปราสาทศรีเทพ

ที่มา : <https://1th.me/VkBxq>

ปราสาทศรีเทพ เป็นสถาปัตยกรรมแบบศิลปะขอมหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ลักษณะของปราสาทสร้างด้วยอิฐและศิลาแลง ฐานล่างก่อด้วยศิลาแลงเป็นฐานบัวลูกฟัก แบบเดียวกับสถาปัตยกรรมเขมรทั่วไป เรือนธาตุก่อด้วยอิฐ ในการขุดค้นบริเวณนี้พบชิ้นส่วนทับหลังรูปลายสลักราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 ซึ่งน่าจะเป็นการสร้างเพิ่มหลังจากโบราณสถานเขาค้างใน ต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 มีการพยายามจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใหม่แต่ไม่สำเร็จ โดยได้พบชิ้นส่วนทั้งกระจัดกระจาย

ชมวีดิทัศน์เพิ่มเติม

☞ สามารถชมวีดิทัศน์เกี่ยวกับอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ
ได้ที่ <https://1th.me/xLOE1>

ปราสาทสองพี่น้อง

ลักษณะเป็นปราสาท 2 องค์ ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงขนาดใหญ่ หันหน้าไปทางทิศตะวันตก เช่นเดียวกับปราสาทศรีเทพ มีประตูทางเข้าทางเดียวและจากการขุดแต่งทางโบราณคดี พบทับหลังที่มีจำหลักเป็นรูปพระอิศวรอุ้มนางปรารถิ ประทับนั่งอยู่เหนือโคอุสุภราช ซึ่งลักษณะของทับหลังและเสาประดับกรอบประตูเป็นสิ่งกำหนดอายุของปราสาท ซึ่งอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 เป็นศิลปะขอมแบบบาปวนตอนครวัดและได้มีการสร้างปราสาทองค์เล็กเพิ่ม โดยพบร่องรอยการสร้างทับกำแพงแก้วที่ล้อมรอบปราสาทองค์ใหญ่ ซึ่งอยู่ใต้ปราสาทองค์เล็ก และยังมีการก่อปิดทางขึ้นโดยเสริมทางด้านหน้าให้ยื่นออกมาและก่อสร้างอาคารขนาดเล็กทางทิศเหนือเพิ่มขึ้น

ภาพ 9 : ปราสาทสองพี่น้อง
ที่มา : <https://1th.me/6nRt6>

นอกจากนี้ระหว่างองค์ปราสาททั้งสองแห่งคือปราสาทสองพี่น้องและปราสาทศรีเทพจะมีกำแพงล้อมรอบและมีอาคารปะรำพิธีขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วไป แสดงให้เห็นถึงลักษณะการวางผัง ในรูปของศาสนสถานศิลปะเขมร แบบเดียวกับที่พบในภาคอีสานของประเทศไทย

สื่อเสริม เพิ่มความรู้

🔗 สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับปราสาทศรีเทพและปราสาทสองพี่น้อง ได้ที่ <https://1th.me/UnvMu>

